

РОЗВИТОК МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ КУРСУ «Я У СВІТІ»

Зі вступом дитини до школи відбувається перехід від безпосереднього чуттєвого сприймання світу до сприймання абстрактних понять. Те, що дитина раніше фіксувала у своєму мисленні як об'єкт із певним набором ознак, отримує науковий сенс.

У дослідженнях В. Давидова, Г. Люблінської, Л. Божович, В. Ротенберга підкреслюється, що учні початкової школи можуть розв'язувати завдання, застосовуючи всі форми мислення, однак домінуючим у цьому віці є наочно – образне мислення, а при зіткненні з труднощами активізується дійове мислення. Ця форма мислення є важливим резервом для засвоєння знань дітьми. Повноцінний розвиток образного мислення та становлення в розв'язанні завдань на рівні логічних міркувань сприяють розвитку логічного мислення як підґрунтя для засвоєння наукових знань.

Державним стандартом початкової загальної освіти передбачається одне з найголовніших завдань школи — всебічний розвиток та виховання особистості через формування в учнів бажання та вміння вчитися, повноцінних мовленнєвих, читацьких, обчислювальних умінь та навичок відповідно до того, які є пізнавальні можливості дітей молодшого шкільного віку [2, с. 95].

Працюючи над розв'язанням цього завдання, кожен учитель початкової школи повинен створити такі умови, за яких стало б можливим розвивати пізнавальні можливості та здібності кожної дитини. Відкриття розумових особливостей кожного учня у початковій школі сприяє формуванню у дітей прийомів мислення. Адже від них значною мірою залежить успішність засвоєння навчального матеріалу, темп оволодіння ним, міцність збереження та рівень осмисленості знань.

Проблеми розвитку мислення молодших школярів присвячені дослідження психологів М. Блонського, Д. Богоявленського, П. Гальперіна, В. Давидова, О. Скрипченко та педагогів Г. Кагальняк, М. Куб'юк, Г. Овчиннікової, Л. Румянцевої.

Психологічні дослідження показали, що істотною особливістю розумової діяльності учнів молодшого шкільного віку є, з одного боку, інтенсивне зростання їхніх пізнавальних потреб, а з другого – недостатня зрілість логічного мислення, обмеженість пізнавальних можливостей.

Як свідчать дослідження Т. Байбери, О. Біди, Ф. Кисельова, Н. Коваль, В. Пакулової, що значними можливостями для розвитку мислення учнів початкових класів володіють уроки курсу «Я у світі».

Навчальний матеріал даного курсу ставить дітей перед необхідністю виділяти суттєві ознаки, притаманні як одному явищу, так і їх сукупності, формулювати необхідні висновки. Істотні властивості предмета проявляються через включення його у зв'язки з іншими предметами та порівняння їх. Таке включення С. Рубінштейн розглядав як основний спосіб мислення, формування якого дає змогу пізнавати предмет у його взаємозв'язку з іншими об'єктами.

В. Сухомлинський стверджував, що «Природа – це фактор величезної ваги, який накладає свій відбиток на весь характер педагогічного процесу». Виховання творчого діяльнісного розуму повинно розпочинатися з перших днів дитини в школі. Під системою уроків мислення В. Сухомлинський розумів школу думки, без якої не уявляється «повноцінної, ефективної розумової праці на всіх уроках... Ця школа є фундаментом творчих розумових сил, необхідних для опанування нових знань» [5, с. 87].

Мета статті – розглянути та проаналізувати особливості розвитку мислення молодших школярів на уроках курсу «Я у світі», правильність підходу в навчанні та вихованні дітей молодшого шкільного віку щодо розвитку мислення, обґрунтувати його значення та роль в сучасному процесі навчання.

Мислення — це процес опосередкованого та узагальненого відображення у мозку людини предметів об'єктивної дійсності в їх істотних властивостях, зв'язках і відношеннях, в результаті якого формується інтелект особистості. Людське мислення в будь – якій формі нерозривно пов'язане з мовою та мовленням. Будь – яка думка виникає та набуває свого розвитку у слові, а вдало дібране слово вдосконалює, уточнює думку. Мовлення є способом, а мова — засобом вираження думки і формою її існування. Чим більше продумана думка, тим точніше вона виражається у мовленні.

Мислення здійснюється через аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, абстрагування, конкретизацію, тобто через мисленнєві операції, спираючись на знання і дістає вираження у слові. В основі мисленнєвого процесу лежить аналітично – синтетична робота всієї кори великих півкуль головного мозку.

Джерелом мислення, його основою є чуттєве пізнання. Через сприймання та відчуття існує безпосередній зв'язок з навколишнім світом та є його відображенням. Мислення активізується в тих випадках, коли у людини виникають питання, на які не можна отримати відповідь шляхом сприйняття тих чи інших об'єктів, відтворення того, що вже відомо про них. Головним моментом мислення є постановка запитань: «Що це?», «Чому так?», «Хто винен?», «Що робити?» [4, с. 37].

На уроках курсу «Я у світі» приділяють велику увагу формуванню мислення молодших школярів. Вчителі повинні завжди дотримуватися методичних вимог щодо формування прийомів мислення школярів.

У розвитку мислення учнів початкових класів велику роль відіграє правильна організація навчання та вміле керування розумовою діяльністю школярів з боку вчителя. Враховуючи думку В. Сухомлинського, що «повноцінне навчання, тобто навчання, яке розвиває розумові сили і здібності, було б немислимим, якби не спеціальна скерованість навчання – розкривати розум, виховувати розумну людину...» [5, с. 90], вчителі приступили до відбору пізнавальних завдань, в основі яких лежать прийоми мислення. Добираючи пізнавальні завдання до уроків з курсу «Я у світі» у початкових класах, потрібно дотримуватись таких дидактичних вимог:-

- завдання повинні відповідати змісту програмового матеріалу і меті уроку;
- завдання повинні бути під силу учням;
- завдання повинні бути різноманітними;
- складність завдань повинна поступово зростати.

Діяльність вчителя щодо формування мислення учнів здійснюється через різноманітність форм, методів, засобів і прийомів змісту навчання. Існують такі загальні методичні підходи до розвитку мислення молодших школярів на уроках курсу «Я у світі»:

- засобом розвитку мислення учнів є різноманітні пізнавальні завдання, які побудовані наприйомах мислення (аналізувати, порівнювати, встановлювати причинно – наслідкові зв'язки, доводити);
- щоб сформувати логічні уміння мислення необхідно використовувати наочність (живі об'єкти, малюнки, різноманітні схеми, таблиці);
- постійний контроль за етапами формування логічних умінь [3, с. 47].

Існують такі особливості мислення:

- самостійність мислення (вміння ставити нові завдання, вирішуючи їх, без допомоги інших);
- критичність мислення (вміння об'єктивно оцінювати позитивні та негативні аспекти явища чи факту);
- гнучкість мислення (вміння швидко змінювати свої дії при зміні ситуації);
- глибина мислення (вміння проникати в сутність складних питань, розкривати проблеми);
- ширина мислення (здатність охопити широке коло питань);
- послідовність мислення (вміння дотримуватися логічної наступності під час висловлювань та їх обґрунтувань);
- швидкість мислення (здатність швидко розібратися у складній ситуації, обмірковувати правильні рішення та приймати їх) [3, с. 28].

Вивчаючи розділ «Людина» в учнів 4 класу має формуватися людський світогляд, здійснюється формування розуміння під поняттям «людина», для цього доцільно визначати глибину та ширину мислення учнів, за допомогою проведення різних методик («Виключення понять», «Послідовність дій») та тестів, які дають змогу розкрити характерні особливості мислення. Такий спосіб визначення дає змогу проникати в сутність складних питань та вирішення їх широкими аспектами [1, с. 24]. Розділ «Людина серед людей» дає учням 4 класу уявлення про обов'язки та традиції, правила поведінки, тому тут слід звернути увагу на визначення критичності та гнучкості мислення, які також визначаються за допомогою різних методик («Дослідження гнучкості мислення», «Матриця Равена») та тестів, які характерні для учнів початкової школи.

Для учнів 3 класу характерне формування самостійності та послідовності мислення, тому що в такому віці дитина починає більш ефективно самостійно продумувати виконання будь – яких завдань та починає спостерігати за їх виконанням у правильній послідовності та логічності. До цього ж віку відноситься і швидкість мислення, оскільки в дітей вона повинна відповідно сформуватися в період навчання 1 – 4 класів [4, с. 75].

Отже, мислення – це соціально зумовлений, пов'язаний з мовленням психічний процес самостійного відображення та істотно нового, тобто процес узагальненого та опосередкованого відображення дійсності в ході її аналізу і синтезу. Розвиток мислення молодших школярів на уроках курсу «Я у світі» має дуже велике значення, оскільки в дітей формуються певні особливості та навички, над якими потрібно мислити правильно. В основі мисленнєвого процесу лежить аналітично – синтетична робота всієї кори великих півкуль головного мозку. Сутність мислення дитини полягає у відображенні істотних властивостей предметів та явищ і зв'язків між ними.

Список використаної літератури

1. Гільбух Ю. З. Діагностика мислительних здібностей / Ю. З. Гільбух // Рад. школа. – 1990. – №12. – С. 19-26.
2. Державний стандарт початкової загальної освіти /Збірник нормативних документів з освіти та виховання /Упоряд. З. М. Онишків. – Тернопіль, Тернопільський національний університет імені Володимира Гнатюка, 2006. – 172 с.
3. Максименко С. Д. Індивідуальні особливості мислення дитини/ С. Д. Максименко // . – К.: Знання, 1977. – 48 с.
4. Стенберг Р. Типи мислення: шляхи до розуміння способу дій учнів / Р. Стенберг // Рідна школа. – 2001. – №4. – С. 75 – 76.
5. Сухомлинський В.О. Вибрані твори / В. О. Сухомлинський // . – Т.1. – С. 97.